

RAHMET
(الرحمة)

Şefkat gösterip
lutfu bulunma anlamında
bir Kur'an terimi.

Sözlükte masdar olarak "merhamet etmek, severek ve acıyarak korumak", isim olarak "şefkat, merhamet" anlamına gelir. Râgıb el-İsfahânî, rahmet kavramının temel mânâsının "acıacak durumda bulunan kimseye yönelik yufka yüreklilik ve şefkat" olduğunu, Allah'a nisbet edildiğinde merhametin ürünü olan "lutfu bulunma" mânâsına alınması gerektiğini söyler (*el-Müfredât*, "rhm" md.; ayrıca bk. MERHAMET).

Kur'an-ı Kerim'de 114 yerde geçen rahmet kelimesi doksan iki yerde zât-ı ilâhiyeye nisbet edilmiştir. Ayrıca 119 yerde fiil kalıbında, elli yedi yerde rahmân ve 114 yerde rahîm ismi şeklinde yine Allah'a izâfe edilmiştir. Cenâb-ı Hak dört âyette "erhamû'r-râhimîn", iki âyette "hayrû'r-râhimîn" olarak nitelendirilmiştir. Kur'an'da rahmet Tevrat'a, Kur'an'a, Hz. Peygamber'e ve insanlara da nisbet edilmiştir (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "rhm" md.). Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Kur'an'da Allah'a izâfe edilen rahmet kavramının ifade ettiği mânâları şöyle sıralamıştır: İman, İslâm, nübüvvet, Kur'an, mağfiret ve cennet türünden olmak üzere mânevî; yağmur, rızık vb. maddî nimetler. Kur'an'da sayılamayacak kadar çok olduğu ifade edilen (İbrâhîm 14/34; en-Nahl 16/18) ilâhî nimetlerin hepsi ilâhî rahmetin kapsamı içinde yer alır.

Kur'an-ı Kerim'de ilâhî rahmetin her şeyi kuşattığı, Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti kendisine "farz kıldığı" (merhameti ilke edindiği) belirtilmiştir (el-A'râf 7/156; el-Mü'min 40/7; el-En'âm 6/12, 54). Bir kutsî hadiste, "Benim rahmetim gazabımı aşmıştır" buyrulduğu gibi (Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 1, "Tevhîd", 55; Müslim, "Tevbe", 14-16) Buhârî ile Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste ("Edeb", 19; "Tevbe", 17-19) Resûl-i Ekrem, Cenâb-ı Hakk'ın, rahmeti 100 parçaya ayırıp birini yeryüzüne yönelttiği, bu sayede bütün canlıların merhamet duygusu ve içgüdüyle davranışlar sergilediği, geride kalan doksan dokuz merhametini ise âhiret hayatına bıraktığı bildirilmiştir. Rahmetle ilgili olarak A. J. Wensinck'in *el-Mu'cem*'inde ("rhm" md.) on bir sütunluk bir yer işgal eden hadis kaynaklarında birçok rivayet ilâhî rahmetin enginliğini, insanların birbirine ve diğer canlılara karşı merhame-

tinin yüceliğini dile getirir. Allah'ın kullarına olan merhametinin kaybettiği çocuğunu aramaya koyulan annenin merhametinden çok daha fazla olduğu (Buhârî, "Edeb", 18; Müslim, "Tevbe", 22), Medine'de Resûlullah'ın biat aldığı kadınlara gösterdiği şefkat ve nezaket karşısında onlardan birinin, "Allah ve resulünün bize karşı olan merhameti, her birimizin bizat kendisine olan acımasından daha fazladır" dediği nakledilmiştir (Tirmizî, "Siyer", 37). Resûl-i Ekrem, "Ben rahmet peygamberiyim" derken (Müslim, "Fezâ'il", 126; Tirmizî, "Da'avât", 118) herhalde, "Seni âlemlere rahmet olmak üzere gönderdik" meâlindeki âyete (el-Enbiyâ 21/107) atıf yapıyordu. Esasen onun müminlere kendi canlarından daha yakın olduğu da ifade edilmiştir (el-Ahzâb 33/6).

İnanmayanlar dahil olmak üzere Kur'an'da herhangi bir kimsenin ilâhî rahmetten uzak tutulduğuna dair bir beyan yoktur, ancak bunun dünya hayatı için söz konusu olduğu şüphesizdir. Ayrıca bu, dünyada herkese eşit imkânların verildiği mânâsına gelmez. Çünkü dünya bir imtihan ve yükümlülük âlemi olup kişiler çeşitli sınavlardan geçirildiği gibi hak ettikleri ceza veya mükâfatları ebedî âleme de ertelenebilir. Âhiret âlemiyle ilgili mükâfat ve nimetlere gelince, ilâhî rahmetin her şeyi kuşattığını ifade eden âyetin devamında bu rahmete hak kazanacakların nitelikleri ümmî olan o resul ve nebîye ve onunla indirilen Kur'an'a (nûr), Allah'ın âyetlerine iman edenler, resule tâbi olup saygı gösterenler, onu destekleyenler, kötülüklerden sakınanlar, zekât verenler şeklinde sıralanır (el-A'râf 7/156-157). Bunlara diğer bazı âyetlerde namaz kılma, Allah'a ve resulüne itaat etme (Âl-i İmrân 3/132), Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileme (en-Neml 27/46), hicret edip Allah yolunda elinden gelen gayreti sarfetme (el-Bakara 2/218) unsurları da eklenmiştir.

İlâhî rahmetle ilâhî muhabbet arasında özellikle uhrevî hayat açısından anlam yakınlığının bulunduğu şüphesizdir. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın sevdiği kulların nitelikleri arasında iyilikte bulunma, günahlardan dönüş yapma, maddî ve mânevî temizliğe riayet etme, kötülüklerden sakınma, sabretme, tevekkül etme ve adaletli olma sayılırken sevmediklerinin nitelikleri de şöyle belirtilmiştir: Meşrû sınırları aşma, bozgunculuk yapma, alabildiğine nankör ve günahkâr olma, inançsızlık, zulüm, kibir, böbürlenme, israf ve şımarıklık (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "yuhibbû", "lâ yuhib-

bû" md.leri). Her şeye rağmen kendisini Allah'ın kulu bilen kimsenin O'nun rahmetinden ümit kesmemesi gerekir. Kur'an'da Allah'ın rahmetinden ümit kesmenin kâfirlere has bir özellik olduğu ifade edilmiştir (*a.g.e.*, "knt", "y's" md.leri; ayrıca bk. RAHMÂN).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 588; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu), İstanbul 2005, I, 15-17; Ebû Abdullah Hüseyin b. Muhammed ed-Dâmegânî, *el-Vücûh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Fâtıma Yûsuf el-Hiyemî), Dimaşk 1419/1998, s. 340-345; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyyât*, s. 471-472; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 31-37, 74-81; Suat Yıldırım, *Kur'an'da Ulûhiyyet*, İstanbul 1987, s. 111-127; Kadir Polater, *Kur'an'da Rahmet Kavramı* (doktora tezi, 1997), Üİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 17-20, 95-100, 102-106.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

RAHMETULLAH el-HİNDİ
(رحمة الله الهندي)

Rahmetullah b. Halilirrahmân el-Hindî
el-Keyrânevî ed-Dihlevî
(ö. 1308/1891)

Hristiyanlığa yönelik
İzhârî'l-hağ adlı reddiyesiyle tanınan
Hintli âlim.

1 Cemâziyelevvel 1233 (9 Mart 1818) tarihinde Hindistan'ın Utar Pradeş eyaletine bağlı Muzaffernagar'ın Keyrâne kasabasında doğdu. İlk öğreniminin ardından Delhi'ye giderek Mevlânâ Muhammed Hayât, Şah Abdülganî ed-Dihlevî ve Müftü Sa'dullah gibi hocalardan ders aldı. Hocaları arasında Mevlânâ Ahmed Ali, Hâfız Abdurrahman Çiştî, Mevlânâ İmam Bahş Sehbâî, Hakîm Feyz Muhammed ve Lokarşem gibi âlimler de yer alır. Rahmetullah, öğrenimini tamamladıktan sonra kendi kasabasında açtığı medresede ders okutmaya başladı. Ancak ülkedeki misyoner faaliyetleri üzerinde yoğunlaşmak amacıyla hocalığı bıraktı. Bu arada Delhi'de babasının yerine Hintli racanın yardımcılığı görevine başladiysa da kısa süre sonra yerini kardeşi Muhammed Celî'e bıraktı.

Rahmetullah el-Hindî, misyonerlik konusundaki eseri *İzâletü'l-evhâm*'ın neşrin-den sonra Karl Gottlieb Pfander ile yazışmaya başladı. 23 Mart 1854 tarihli mektubunda Pfander'e önemli konuların tartışılacağı bir münazara yapılmasını teklif etti. Münazara konuları nesih, İncil'in tahrifi, İsa'nın ulûhiyyeti, teslis, Hz. Muhammed'in peygamberliği ve Kur'an'ın Allah kelâmı oluşundan ibaretti (Seyyid Abdulah el-Hindî, s. 95-122). Agra'daki Church

Missionary Society'e ait bir mekânda yapılan münazarayı ülkenin çeşitli yerlerinden gelen kalabalık bir dinleyici kitlesi izledi (Muhammed Selîm b. Muhammed Saîd, s. 33-36; DeHart, s. 45). Tartışmayı İngilizler adına bölgede bulunan ilim adamı Sir William Muir yönetti. Pfander'in yanında rahip Thomas Valpy French, Rahmetullah el-Hindî'nin yanında Hristiyanlığa dair geniş birikimi olan tabip M. Vezîr (Vezîrûddin) Han bulunuyordu. 10-11 Nisan 1854'te gerçekleştirilen münazarada daha konular bitmeden Pfander tartışmadan çekildi. Bu durum Rahmetullah'ın üstün geldiği ve Pfander'in yenildiği şeklinde yorumlandı (münazaranın geniş bir özeti için bk. İmdâd Sâbirî, s. 214-221; DeHart, s. 45-49; Seyyid Abdullah el-Hindî, s. 123-167). Rahmetullah, teslîs inancının akîf bakımdan tutarsızlığı ve İncil'in ilâhî bir kitap olma vasfını kaybetmesi konularını öne çıkardığı münazarada rakibini Batı kaynaklarını kullanarak mağlûp etmiştir (Powell, *Muslims and Missionaries*, s. 255).

Rahmetullah ile Pfander arasındaki yazışma münazaradan sonra bir süre devam etti. Bu arada Pfander, münazarada karşı tarafın kullandığı Kitâb-ı Mukaddes eleştirisine ve Hz. İsa'ya dair kitapları İngiltere'den getirtip inceledi. *Church Missionary Intelligencer* dergisinde münazara ile ilgili bir rapor yayımladı (V, London 1854, s. 258). Bu hususta *İhtitâm Dînî Mubâhâşa ka* adlı bir de kitabı çıktı (Agra 1855) (Powell, *Muslims and Missionaries*, s. 259-260). Seyyid Abdullah el-Hindî Ekberâbâdî yazışmaların ve münazaranın raporu niteliğinde Urduca iki ciltlik bir eser hazırladı (Agra 1854), bu eser *Veķā'î'u'l-münâzara* adıyla Arapça'ya çevrildi. Konuya ilişkin akademik çalışma yapan Joel DeHart münazaranın müslümanlar lehine büyük bir zafer olduğunu ifade eder (*Muslim Polemics in India*, s. 49). Benzer ifadelere Batılılar'a ait diğer kitaplarda da rastlanmaktadır. Şarkiyatçı misyonerlerin İslâm'la ilgili çalışmalarında 1854 Agra münazarası bir başlangıç sayılır. Tartışmanın izleri günümüzde de sürmektedir (Schirmacher, XIII/1-2 [1994], s. 74).

Hindistan'da 1857 ayaklanmasının Rahmetullah el-Hindî'nin hayatında önemli bir yeri vardır. Ayaklanmada Rahmetullah, Keyrâne bölgesindeki kuvvetlerin başında İngilizler'e karşı savaştı ve İngilizler'in ülkeye fiilen hâkim olmasının ardından izini kaybettirdi. İngiliz yönetimi onun bulunması için 1000 rupi ödül koydu. İsmi Muslihuddin olarak değiştirilen Rahmetullah deniz yoluyla Hicaz'a gidip Mekke'ye ulaştı.

İngiliz hükümeti 30 Ocak 1862 tarihinde Rahmetullah ve ailesinin mal varlığına el koydu.

Rahmetullah, Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamid zamanında davet üzerine İstanbul'a gitti. 1858'de İstanbul'da görevlendirilen Pfander burada Agra münazarasında müslümanların yenildiğini ve Hristiyanlığın Hindistan'da hızla yayıldığını söyleyince Sultan Abdülaziz, Mekke'de olduğunu öğrendiği Rahmetullah'ı İstanbul'a davet etti. Gerçeğin ortaya çıkması üzerine misyonerlerin faaliyetleri takip altına alındı ve kitaplarına el kondu. Bu arada Pfander bir bahane ile İstanbul'dan ayrıldı. 1863 yılı ortalarında tekrar İstanbul'a gelen Rahmetullah, Sultan Abdülaziz ve Sadrazam Tunuslu Hayreddin Paşa'nın isteği üzerine 1864 münazarasını kitap haline getirdi. Padişah, Rahmetullah'a hem maaş bağlattı hem de onu ikinci dereceden Mecidiye nişanı ile ödüllendirdi.

Mekke'ye dönen Rahmetullah tedris faaliyetine ağırlık verdi. Özellikle Hindistanlı göçmenlerin çocuklarıyla ilgilendi. Kalküta'dan hac için gelen Savletü'n-Nisâ adlı bir kadın onun teşvikiyle Mekke'de Medrese-i Savletîyye diye anılan bir medrese inşa ettirdi ve 1874'te eğitime başlayan medresenin harcamaları için bir fon oluşturdu. Osmanlı Devleti de medreseye zaman zaman tahsisat ayırmış ve görevlilerine maaş ödemiş (BA, Yıldız Esas Evrakı, Dosya nr. 5, Gömlek nr. 33; Dosya nr. 57, Gömlek nr. 6; BA, İrade-Dahiliye, Dosya nr. 1263, Gömlek nr. 99267), medresenin sorumluluğunu üstlenen Rahmetullah'ın yeğeni Muhammed Said Kayrâne'vi'ye beşinci rütbeden Mecidiye nişanı vermiştir (BA, İrade-Taltifat, Dosya nr. 78, Gömlek nr. 1312/Za-046). II. Abdülhamid'in isteği üzerine Rahmetullah 3 Mart 1884'te tekrar İstanbul'a geldi ve Yıldız Sarayı'nda misafir edildi. İstanbul'da kaldığı süre içinde Sultan Abdülhamid ile görüştü ve devlet erkânı tarafından ziyaret edildi. II. Abdülhamid kendisine Haremeyn-i şerîfeyn pâyesi verdi, hil'at giydirdi ve maaş bağlattı. Yeğeni Mevlânâ Bedrû'l-İslâm, Yıldız Sarayı'ndaki Hamidiye Kütüphanesi'nde görevlendirildi ve Meclis-i Maârif üyeliğine getirildi.

Mekke'ye dönen Rahmetullah'ın gözlerine katarakt inmesi üzerine Sultan Abdülhamid'in davetiyle 12 Haziran 1887 tarihinde tedavi için İstanbul'a gitti ve Yıldız Sarayı'ndaki Çadîr Köşkü'ne yerleştirildi. Doktorlar tedavi edilebileceğini söyledilerse de o ameliyata yanaşmadı ve son

günlerini Mekke'de geçirmek için tekrar Hicaz'a döndü. Burada 1888'de başarısız bir göz ameliyatı geçirdi, buna rağmen medresedeki hizmetini sürdürdü. 22 Ramazan 1308 (1 Mayıs 1891) tarihinde Mekke'de vefat etti ve Cennetü'l-muallâ'da defnedildi. Rahmetullah el-Hindî diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de iyi tanınan bir şahsiyettir (Muhammed Abdullah, s. 434-453). Mehmed Âkif Ersoy "Süleymanîye Kürsüsü"nde kendisinden övgüyle söz eder: "Besliyormuş, bereket versin o iklim-i kadîm / Rahmetullâh'a muâdil daha yüzlerce hakîm / Rûh-i edyânî görür, hikmet-i Kur'ân'ı bilir / Ulemâ var ki huzûrunda bugün Garp eğilir" (*Safahât*, s. 156-157).

Eserleri. 1. *İzhârü'l-haķ.** Rahmetullah el-Hindî'nin Pfander ile yaptığı münazarayı ayrıntılı biçimde içeren eser birçok defa basılmış (İstanbul 1281, 1304, 1306; Kahire 1294, 1305, 1309) ve başta Türkçe olmak üzere çeşitli dillere çevrilmiştir. 2. *İzâletü'l-evhâm* (Delhi 1269/1852). Bu hacimli kitap Pfander'in *Mîzânü'l-haķ* (*The Balance of Truth*) adlı eserine bir reddiyedir. Rahmetullah eseri önce Urduca yazmış, daha sonra Farsça olarak da kaleme almıştır. Kitap basılmadan önce Mevlânâ Nûrû'l-Hasan Kandehevî'ye inceletilmiş ve onun görüşleri doğrultusunda tasahihler yapmıştır. M. Takî Osmânî başkanlığında bir heyet tarafından üzerinde bazı düzeltme ve ikmal çalışmaları yapılan eser *İ'câz-ı 'İsvî Cedîd* adıyla Urduca yayımlanmıştır (Lahor [1986], İdâre-i İslâmîyât). 3. *İ'câz-ı 'İsvî* (Agra 1271; Delhi 1876; nşr. M. Takî Osmânî, Lahor 1408/1988). Urduca yazılan bu hacimli kitap *Miskala-i Tahrif* adıyla da anılmaktadır. Eser İngilizce'ye çevrilmiştir (Agra 1856; Allahâbâd 1860). Papaz G. L. Thakur Dass, *İzhâr-ı 'İsvî* adlı kitabını (Lahor 1883) *İ'câz-ı 'İsvî*'ye cevap olarak yazmış (Wherey, s. 79-82), Papaz İmâdüddin Lâhiz ise *Hidâyetü'l-muslimîn*'in (Leknev, ts. [American Mission Press]) özellikle ikinci ve üçüncü bölümlerinde Rahmetullah'ın bu eserine eleştiriler yöneltmiştir (a.g.e., s. 16-21). 4. *İzâletü's-sükûk* (I-II, Madras 1288/1871, 1326/1908). 1853-1855 yıllarında kaleme alınan kitap, Sind bölgesinin tanınmış bir ailesinden gelen Abdullah Âsım'ın İslâm hakkındaki şüphelerini ve Hristiyanlığın hak din olduğu yolundaki tahminlerini içeren, müslüman âlimlere yönelttiği yirmi üç sorunun (*Çend Sevâlât İslâm ki Bâbet*, Ludhiyana 1867) cevaplandırılması maksadıyla yazılmıştır. Rahmetullah'ın geniş eserinde soruların cevapları yanında Hristiyan-

lîğa dair başka konulara da yer verilmiştir. 5. *Ahşenü'l-eḥādîs* (*Evṣaḥu'l-eḥādîs*) *fî ibtîlâ't-teslîs* (Delhi 1293/1876). 1271 (1854-55) yılında kaleme alınan bu muhtasar eserde Pfander eleştirilir ve onun Arapça bilgisinin yetersizliğine dikkat çekilir. 6. *et-Tenbihât fî işbâtî'l-iḥtiyâc ile'l-bi'seti ve'l-ḥaşr*. Rahmetullah'ın ilk İstanbul ziyareti esnasında yazılan risâle Tunuslu Hayreddin Paşa tarafından bastırılmış ve Sultan Abdülazîz'in isteğiyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Ayrıca *İzhârü'l-hakḳ*'ın 1309, 1316, 1318 tarihli Mısır baskılarının kenarında da yer almıştır. Rahmetullah'ın bunların dışında tercümeleri ve basılmış eserleri de vardır (Rahmetullah el-Hindî, *İzhârü'l-hak*, neşredenin girişi, I, 19-21; IV, 1367; İmdâd Sâbirî, s. 341-342; Muhammed Abdullah, s. 148-153). 6 Nisan 1980 tarihinde Delhi'de yapılan bir sempozyumda Rahmetullah el-Hindî bütün yönleriyle tanıtılmıştır. Karaçi'de çıkan *Cerîdetü'l-eşref* (V/1-2, 1413/1992) ve Delhi'de yayımlanan *Zikr u Fikr* (IV/5-6, 1409/1988) adlı dergiler Rahmetullah'a ve Medresetü's-Savetiyeye dair özel sayılar neşretmiş, ayrıca hakkında birçok kitap, makale yazılmış ve akademik çalışma yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Rahmetullah el-Hindî, *İzhârü'l-hak* (nşr. M. Ahmed M. Abdülkâdir Halîlî Melkâvî), Kahire 1422/2001, neşredenin girişi, I, 19-21; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḥavâṭir*, VIII, 160-162; Mehmed Âkif Ersoy, *Safahât* (nşr. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 1987, s. 156-157; E. M. Wherry, *The Muslim Controversy*, Madras 1905, s. 16-21, 79-82; Muhammed Selim b. Muhammed Said, *Ekberü mücâhid fî't-târîḥ* (trc. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ), Kahire 1397/1977, s. 24, 26-37, 44-45, 53-57;

İmdâd Sâbirî, *Firengiyôn ka Câl-Cihâd-ı Âzâdî key Rüşen Çerâğ*, Delhi 1979, s. 214-221, 327-342, 349-353; J. DeHart, *Muslim Polemics in India: The Tahrif Issue in the Interaction Surrounding the 1854 Agra Debates* (yüksek lisans tezi, 1981), University of Pennsylvania, Department of South Asia Regional Studies, s. 42-43, 45-49; Avril A. Powell, *Muslims and Missionaries in Pre-Mutiny India*, Richmond-Surrey 1993, s. 219-226, 232-233, 255, 259-260; a.mlf., "Maulana Rahmat Allah Kairanavi and Muslim-Christian Controversy in India in the Mid-19th Century", *JRAS* (1976), s. 46-47, 54, 58; Âtik b. Gays Bilâdî, *Neşrû'r-riyâḥîn fî târiḥi'l-beledi'l-emîn*, Mekke 1415/1994, II, 597-608; Seyyid Abdullah el-Hindî, *Veḳâ'i' u'l-münâzara elleṭi ceret beyne's-Şeyḥ Rahmetullah el-Hindî ve'l-Ḳissîs Fender el-İnkilâzî* (trc. Rifâi el-Hûlî el-Kâtib), Beyrut 1417/1996, s. 95-167; Muhammed Abdullah, *Mevlânâ Rahmetullah Keyrânevi ki 'İlmî u Dînî Ḥidmât ka Tahkîkî Câ'ize* (doktora tezi, 1421/2000), İdâre-i Ulûm-i İslâmiyye, Pencab Yüniver-siti, s. 71-73, 79-82, 84-90, 146-180, 304-317, 323-328, 434-491; Abdülhamit Birşık, *Oryantalist Misyonerler ve Kur'an: Batı Etkisinde Hint Kur'an Araştırmaları*, İstanbul 2004, s. 141-145, 147-148; Muhammed Hamîdullah, "Ḥazret-i Mevlânâ Rahmetullah Şâhib Keyrânevi ki Kitâb İzhârü'l-hak aor Us ka Urdu Tercüme", *el-Belâğ*, VII/3, Karaçi 1973, s. 20-27; Ebû'l-Hasan Nedvî, "İzhârü'l-hak aor Us key mü'ellif Ḥazret-i Mevlânâ Rahmetullah Şâhib Keyrânevi", *Cerîdetü'l-Eşref* (Savetiyeye Number), V/1-2, Karaçi 1412/1991, s. 50-58; Muhammed Senâullah, "Ḥazret-i Mevlânâ Rahmetullah Şâhib Keyrânevi ka Zamâne aor Us Devr meyn İsâ'iyyet ki Teblîğ meyn Engrîsôn ki Serkermiyân", a.e., VII/3 (1993), s. 184-190; Christine Schirrmacher, "Muslim Apologetics and the Agra Debates of 1854: A Nineteenth Century Turning Point", *The Bulletin*, XIII/1-2, Hyderabad 1994, s. 74; Üsâme Hâkânî, "Ḥazret-i Mevlânâ Rahmetullah Kîrânî rahmetullahi 'aleyh", *Mükâleme beyne'l-meẓâhib*, I/1, Lahor 2006, s. 25-29.

ABDÜLHAMİT BİRŞIK

RAHMETULLAHİ ALEYH

(bk. RAHİMEHULLAH).

RAHMÎ

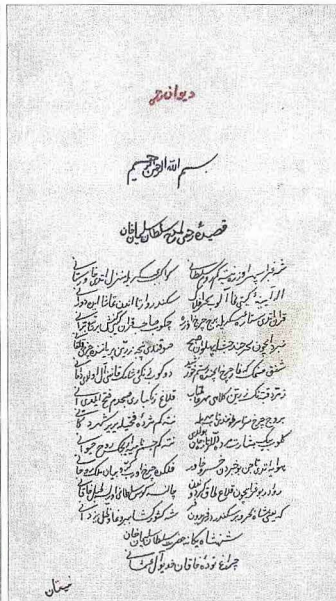
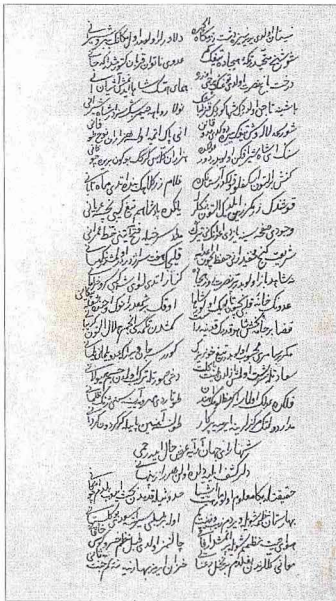
(رحمى)

(ö. 975/1567-68)

Divan şairi.

Bursa'da doğdu. Asıl adı Pîr Mehmed'dir. Babası nakkaş olduğundan Nakkaş Bâlîzâde Pîr Mehmed Çelebi olarak anılır. Kaynaklara göre önce Defterdar İskender Çelebi ile tanışmış ve onun aracılığı ile Sadrazam İbrâhim Paşa'ya takdim edilerek genç yaşta Kanûnî Sultan Süleyman'ın şehzadelerinin 936 (1529-30) yılındaki sünnet düğününde padişaha şiirlerini sunmuştur. Zamanla Kanûnî'nin gazellerine tahmisler yazdı. Kasidelerinde görev alma isteğini sürekli tekrarlamasına rağmen bir karşılık bulamadığı gibi Defterdar İskender Çelebi ile Sadrazam İbrâhim Paşa'nın idamlarıyla himayesiz kalarak zor günler geçirdi. Ardından Celâlzâde Sâlih Çelebi'ye mü-lâzım oldu. Rahmî'ye köylüler kadar bile değer verilmediğini söyleyen Mustafa Âlî, onun Şehzade Selim'e yazdığı "tîr" redifli kaside ile hayatının sonlarına doğru müderrisliğe tayin edildiğini belirtir. Ölümüne Bursalı Cinânî, "Bâdâ rahmet-i Rahmî mezîd" (975) tarihini düşürmüş, ayrıca "Cân-ı Rahmî'ye rahmet" tarihi söylenmiştir. Mezarı Bursa Yenişehir'dedir. Tezkirelerde genç yaşta şiir yeteneğiyle tanındığı ve şiirleri rağbet gördüğü belirtilerek nakış sanatındaki mahareti övülmüştür. Güzeliliğiyle meşhur olduğundan Taşlıcalı Yahyâ Bey'in *Şehrengîz-i İstanbul'u* ile Lâmiî Çelebi'nin *Şehrengîz-i Bursa'sında* tavsif edilmiştir.

Eserleri. 1. *Divan*. Yakın zamana kadar varlığı bilinmeyen divanın tek nüshası Ankara Millî Kütüphane'de kayıtlıdır (Yz. A, nr. 6803/1). İçinde on iki kaside, üç tesdîs, on bir tahmîs, iki müseddes, bir murabba, iki terciibend, 160 gazel, bir muhammes, on beş matla' bulunmaktadır. İlk defa Ali Nihat Tarlan bir kasidesini, iki terciibend, üç müseddes, üç tahmîs ve otuz gazelini neşretmiş; Sabahattin Küçük de üç kaside, iki tahmîs ve kırk bir gazelini yayımlamış; Turan Boranlıoğlu eser üzerinden bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (bk. bibl.). 2. *Gül-i Sad-berg*. Besmele hakkında yaklaşık seksen beyitlik bir bölümle başlayan, yedi bölüm ve ardından yedi hikâyenin yer aldığı bu mesneviden tezkî-

Rahmî
divanının
ilk iki sayfası
(Ankara
Millî Ktp.,
nr. A. 6803)